TOPLUMSAL CİNSİYET AÇISINDAN YÜKSEKÖĞRETİMİN GETİRİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA[1]

Ceyda ÖZSOY[*]
Arda SÜRMELİ[**]

Özet

Eğitim uzun dönemde kişisel kazanç ve milli gelir üzerinde pozitif etkiye sahip olmasından ötürü bir yatırım unsurudur. Bütün yatırım türlerinde olduğu gibi eğitim yatırımları da getirisi bakımından değerlendirilebilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından da eğitim yatırımlarının getirisinin hem kadın hem erkek için eşit düzeyde olması beklenir. Bu çalışma yükseköğretimin getirisini "iç getiri oranı" yaklaşımını kullanarak cinsiyetler açısından hesaplamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla Anadolu Üniversitesinin sosyal bilimler alanında örgün eğitim veren fakülte mezunlarına yönelik bir anket çalışması yapılmış ve erkeklerin eğitimine yapılan yatırımın kadınlarınkine göre daha kârlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, iç getiri oranı, yükseköğretimin getirisi, toplumsal cinsiyet

JEL Kodları: I20, I23, J16

A RESEARCH ON THE RETURN OF HIGHER EDUCATION FROM THE GENDER PERSPECTIVE

Abstract

Education is an investment component that has got positive impacts on personal and national income in the long run. As the all other investment types, education investments can also be evaluated in terms of return. Returns on investments in education are expected to be equal for both men and women in terms of gender equality. The purpose of this study is to calculate the private return of university education in respect to gender by using internal rate of return method. For this purpose, a survey was made to those who has graduated from Anadolu University between the years 1999-2009 and the return on higher education were calculated in respect to the data obtained. As a result of research, the highest return on education investment was found to be that of men's. It can be say that investment in the education is more profitable of males than females.

Keywords: Education, the internal rate of return, return of higher education, gender

JEL Codes: I20, I23, J16

[1] Bu çalışma Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonunca kabul edilen 090616 no'lu proje kapsamında desteklenmiştir.
[*] Yrd.Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi, ceydae@anadolu.edu.tr
[**] Arş.Grv., Anadolu Üniversitesi, asurmeli@ anadolu.edu.tr

1. Giriş

Gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki en önemli farklardan biri, her yönden yetişmiş insangücü alanındadır. Yetişmiş ve nitelikli insangücünün artmasını sağlayacak en önemli araç ise eğitimdir (Han ve Kaya, 2006: 114). Eğitim, yoksullukla mücadele ve gelir dağılımının iyileştirilmesi çabasının en önemli unsurlarından biri olarak uzun yıllardır gündemdeki yerini almaktadır. Eğitime bu ayrıcalığı sağlayan özellik ise, eğitimin mikro düzeyde kişisel geliri ve makro düzeyde ekonomik kalkınmayı belirleyen önemli bir faktör olmasıdır (Taş ve Yenilmez, 2008: 167).

Eğitime yapılan harcamalar hem tüketim hem yatırım özelliği taşımaktadır. Eğitimin başladığı tarihten tamamlandığı tarihe kadar yapılan bütün harcamalar kısa dönemde bir getirisi olmayacağından tüketim harcamasıdır (Savaş, 1986: 257). Uzun dönemde ise eğitim bir yatırım unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü, bireye yapılan eğitim harcamaları ile kişisel kazanç arasında yüksek bir korelasyon bulunmaktadır. Her eğitim kademesinin bitirilmesi bir ücret farkı yaratarak, kişinin ömür boyu net gelirini arttırır (Akalın, 1980: 70).

Eğitim dışında bireylerin kazançlarını etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Örneğin Bernet, Glennerster ve Nevison (1992) sosyal sınıf ile yükseköğretime katılım arasında önemli bir ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur (Weale, 1993: 730). Bunun dışında kalıtsal yetenekler, renk, ırk, cinsiyet gibi faktörler ayrıca, okulun niteliği ve anne-babanın özellikleri de bireysel kazançları belirleyen unsurlardır (Tansel, 1999: 456). Ancak birçok çalışmada ortaya konduğu gibi eğitim bireysel kazanç farklılıklarının en önemli belirleyicisidir. Denison (1967) eğitimin kazanç farklılıklarının yüzde 60'ını etkilediğini ileri sürmüştür (Weale, 1993: 730). Eğitim ile bireysel kazançlar arasındaki pozitif yönlü ilişki, eğitimi yoksullukla mücadele ve sosyal mobilitenin sağlanmasında bir araç haline getirmiştir. Mincer'e göre, daha yüksek eğitim almış kişilerin sağlayacağı üç tip avantaj bulunmaktadır. Bunlar; daha yüksek gelir, daha az işsiz kalma riski (daha istikrarlı istihdam olanağı) ve yüksek gelir dilimlerine doğru daha yüksek mobilitedir (Çalışkan, 2007: 235, 239).

Eğitimin bu yararları dışında bir de piyasa dışı yararları vardır ki, eğitimin dışsallıkları denilen bu yararlar daha çok kadın eğitimine odaklanmaktadır. Araştırmalar anaların eğitilmesi ile birlikte doğurganlığın azaldığını, daha sağlıklı ve daha iyi beslenmiş çocukların yetişmesine olanak sağlandığını göstermektedir. Daha iyi eğitim almış annelerin, çocukların sağlık ve beslenme düzeylerini iyileştirmesi, gelecek nesiller için bir çarpan etkisine yol açarak ülkenin beşeri kaynaklarının kalitesini artıracağı da kabul edilmektedir (Todaro ve Smith, 2009: 384).

Eğitimin piyasa dışı getirilerinin hesaplanması oldukça güç olduğundan araştırmacılar dikkatlerini eğitimin bireysel ve sosyal getirisini hesaplamaya vermişlerdir. Eğitimin getirisini hesaplamayı amaçlayan bu tip çalışmalar çeşitli eğitim düzeyleri ve program türlerini, farklı gelişmişlik düzeylerine sahip ülke ve bölgeleri, farklı ekonomik sektörleri ya da toplumsal cinsiyetleri ayrı ayrı incelemişlerdir.

Bu çalışma ise eğitimin getirilerine toplumsal cinsiyet açısından yaklaşmakta ve Anadolu Üniversitesinin sosyal bilimler alanında örgün eğitim veren fakülte mezunlarının (hukuk fakültesi, eğitim fakültesi, iletişim bilimleri fakültesi, iktisadi ve idari bilimler fakültesi ile edebiyat fakültesi) cinsiyetlerine göre elde ettikleri getirileri hesaplamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla çalışmanın ikinci bölümünde literatürde karşılaşılan ve sonuçları itibariyle aralarında bir takım farklılıklar olan önemli çalışmaların sonuçları incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde hesaplamalarda kullanılan "iç getiri oranı" yaklaşımı tanıtılmış ve bu yaklaşım çerçevesinde çalışma süresince ele alınan varsayım ve sınırlılıklara değinilmiştir. Ardından dördüncü bölümde anket çalışması sonucunda elde edilen verilere ilişkin çeşitli betimleyici istatistikler sunulduktan sonra analiz kısmına geçilmiştir.

2. Literatür

İktisat literatüründe eğitimin sosyal ve özel getirilerinin hesaplandığı pek çok çalışma bulunmaktadır.[*] Bu çalışmalar ilk kez Becker (1964) tarafından maliyet ve kazançların, yaş ve eğitim grupları bakımından tablolara döküldüğü verilerden yararlanarak yapılmaya başlamıştır. Yeni çalışmalarda ise bireylere ilişkin anket verilerinden hareketle Mincer Yöntemi (Mincer, 1974) kullanılarak, logaritmik kazanç fonksiyonlarının kestirimleri yapılmıştır (Tansel, 1999: 455). Bütün bu çalışmalar incelendiğinde, hesaplanan getirilerin ülke genelini ya da bölgelerini kapsadığı, farklı eğitim düzeylerini (ilk, orta, mesleki eğitim, yükseköğretim) içerdiği ya da kadın ve erkek için ayrı ayrı hesaplandığı gözlenmiştir. Hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın bugüne kadar farklı yazarlar tarafından yapılan ampirik çalışmaların bulguları da birbirinden farklı sonuçlar vermektedir. Kimi çalışmaya göre yükseköğretimden erkekler daha yüksek getiri elde ederken kimi çalışmada ise yükseköğretim kadınlarda daha kârlı bir yatırım olarak karşımıza çıkmaktadır.

1992 yılında Psacharopoulos'un yaptığı bir çalışmada eğitim yatırımlarının getirilerine cinsiyetler açısından da yaklaşılmış ve erkeklerin eğitimine yapılan yatırımın, kadınların eğitimine yapılan yatırımdan daha kârlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tunç, 1998: 91). Başka bir çalışmasında Psacharopoulos ve Patrinos (2004: 116) çeşitli yıllarda eğitim yatırımlarının getirisini hesaplayan çalışmaları derleyerek ortalama olarak cinsiyetler için yükseköğretimin getirisini hesaplamıştır. Buna göre her iki cinsiyet için karşılaştırıldığında yükseköğretimden erkekler ortalama % 11,0; kadınlar % 10,8 getiri elde etmektedir.

Tablo 1: Cinsiyete Göre Yükseköğretimin Getirisini Hesaplayan Çalışmalardan Bazılarının Sonuçları

Ülkeler	İlgili yıllar	Erkek	Kadın	Yazar(lar)
Avustralya	1976	21,1	21,2	Psacharopoulos 1994
Kanada	1980	5,5	10,5	Psacharopoulos 1994
Kanada	1985	8,3	18,8	Psacharopoulos 1994
Kıbrıs	1994	5,2	7,2	Menon 1995
Danimarka	1990	3,5	5,2	Cohn ve Addison (1998)
Finlandiya	1987	6,6	7,7	Cohn ve Addison (1998)
Fransa	1969	22,5	13,8	Psacharopoulos 1994
Fransa	1976	20,0	12,7	Psacharopoulos 1994
Büyük Britanya	1971	8,0	12,0	Psacharopoulos 1994
Endonezya	1982	10,0	9,0	Psacharopoulos 1994
Endonezya	1986	9,0	10,0	Psacharopoulos 1994
Japonya	1976	6,9	6,9	Psacharopoulos 1994
Japonya	1980	5,7	5,8	Psacharopoulos 1994
Norveç	1991	4,0	4,2	Cohn ve Addison (1998)
Porto Rico	1959	21,9	9,0	Psacharopoulos 1994
Güney Kore	1971	15,7	22,9	Psacharopoulos 1994
İsveç	1991	4,4	5,0	Cohn ve Addison (1998)
Ortalama		**11,0**	**10,8**	

Kaynak: (Psacharopoulos ve Patrinos, 2004: 130)

[*] Ayrıntılı bilgi için bkz. Al-Qudsi (1989), Becker (1964), Cohn ve Addison (1998), Mincer (1974), Psacharapoulos (1994, 2002 ve 2004), Schultz T. P. (1988 ve 1993), Schultz T. W. (1961), Tansel (1994 ve 1999)

Birçok OECD ülkesinde kadınlarda yükseköğretime yatırımın getiri oranı erkeklerinkinden yüksektir. Ono (2001: 2), bu ülkelerde kadınlar için yükseköğretimde okullaşma oranının erkeklerden yüksek olması nedeniyle getirilerinin de yüksek olabileceğini belirtmiştir. Ancak Ono çalışmasında getiri oranının bu şekilde hesaplanmasıyla elde edilen sonuçların gerçeği pek de yansıtmadığını, çünkü cinsiyetler arasında derin bir ücret farklılığının bulunduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle "düzeltilmiş getiri oranı" ismini verdiği bir getiri oranı geliştirmiş ve 17 OECD ülkesi için bu oranı hesaplamıştır. Üniversite eğitimi almış kadınların kazançlarıyla lise eğitimi almış erkeklerin kazançları karşılaştırıldığında kadınlarda üniversite eğitiminin düzeltilmiş getiri oranı önemli ölçüde azalmakta ve hatta negatif çıkmaktadır. Bunun temel nedeni üniversite eğitimi almış kadının ortalama olarak en çok lise mezunu erkekler kadar kazanç elde etmesidir. Tablo 2 seçilmiş OECD ülkelerinde üniversite eğitimine yatırımın getiri oranlarını göstermektedir.

Tablo 2: Bazı OECD Ülkelerinde Yükseköğretime Yatırımın Getiri Oranları (1995 Yılı Verileri)

Ülkeler	Getiri Oranları		Kadınlar için Düzeltilmiş Getiri Oranı
	Erkek (%)	Kadın (%)	
Avusturalya	19.3	25.0	-0.7
Kanada	13.8	16.4	0.5
Danimarka	11.5	8.8	-0.9
Finlandiya	18.4	15.2	7.6
Fransa	24.7	14.0	3.2
Almanya	11.7	12.5	1.2
İtalya	11.3	5.3	-7.9
Japonya	6.8	8.0	-3.4
Hollanda	6.4	9.4	-4.7
Yeni Zelanda	4.0	12.0	-4.4
Norveç	26.0	22.8	-1.7
Portekiz	19.8	22.0	7.7
İspanya	9.5	12.3	-1.2
İsveç	17.1	16.0	1.6
İsviçre	9.5	9.5	-3.5
İngiltere	17.8	26.5	1.5
ABD	21.3	23.3	0.6
Ortalama	14.6	15.2	-0.3

Kaynak: (Ono, 2001: 4)

Mendolicchio (2005), "Toplumsal Cinsiyet ve Eğitimin Özel Getirileri" isimli çalışmasında 14 Avrupa Birliği ülkesinde eğitimin getirisine cinsiyetler açısından yaklaşmıştır. İlgili çalışma De la Fuente (2003) tarafından geliştirilen "getiri oranı, eğitimin marjinal maliyetini marjinal faydasına eşitleyen bir iskonto oranıdır" biçimindeki tanımlama üzerine inşa edilmiştir. Mendolicchio (2005: 13), sözkonusu getiri oranını kadın ve erkekler için ayrı ayrı

hesaplamış ve kadınlarda eğitimin getirisinin daha yüksek bulunduğunu belirtmiştir. Mendolicchio'ya göre (2005: 31-32), eğitimin getirisi erkeklerde ortalama % 8.7 iken kadınlarda % 9.5'tir.

Tansel (2004) Türkiye ekonomisi için ücret eşitliği tahmin metodunu kullanarak eğitimin özel getirilerini cinsiyete ve çalışılan sektörlere göre hesaplamıştır. 1994 Hanehalkı Harcama Anketini kullanarak yaptığı çalışmasında her iki cinsiyet için de çalışılan bütün sektörlerde eğitim düzeyi yükseldikçe eğitimin getirisinin de arttığı gözlenmiştir. Sektörler arasında eğitimin getirisinde cinsiyetler arasında çok büyük farklar olamamakla birlikte kadınlarda eğitimin getirisi erkeklerinkinden fazladır. Her iki cinsiyet için de eğitimin getirisinin en yüksek olduğu sektör özel sektördür (Tansel, 2004: 18, 19).

Tablo 3: Çalışılan Sektör ve Cinsiyete Göre Eğitimin Özel Getiri Oranları

Türkiye, 1994, (%)

Eğitim Düzeyi	Erkek			Kadın		
	Kamu Sektörü	KİG*	Özel Sektör	Kamu Sektörü	KİG*	Özel Sektör
İlkokul	-	1.70	2.42	-	0.64	2.15
Ortaokul	1.04	3.59	6.26	10.96	-1.95	2.58
Lise	8.67	8.47	13.32	6.54	10.59	11.99
Meslek Lisesi	13.55	13.94	16.19	11.52	3.86	20.68
Üniversite[a]	13.01	8.57	19.04	14.86	5.95	22.20
Üniversite[b]	9.35	4.46	16.89	11.12	11.0	15.68

* Kamu İktisadi Girişimleri

[a] Genel Lise sonrasındaki üniversite eğitimi

[b] Meslek Lisesi sonrasındaki üniversite eğitimi

Kaynak: Tansel, 2004: 37.

Dayıoğlu ve Kasnakoğlu 1994 Hanehalkı Gelir ve Harcama Anketi sonuçlarını kullanarak kadın ve erkekler için değişik eğitim düzeylerinin getirisini hesaplamıştır. Bu amaçla Mincer usulü kazanç fonksiyonu yöntemi kullanılmıştır. Buna göre kazanç; eğitim, deneyim ve deneyimin karesinin bir fonksiyonudur. Modelde net kazanç kişilerin saat başı ücreti veya maaşı olarak alınmıştır. Çalışma sonucunda eğitimin her bir yıl için getirisi kadınlarda %12.4, erkeklerde %9.98 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca düşük eğitim düzeylerinde diplomasız ve ilkokul mezunu erkeklerde eğitimin getirisi kadınlardan daha yüksektir (Dayıoğlu ve Kasnakoğlu, 1997: 346-347). Kadınlarda ise ortaokul, lise ve üniversite eğitiminin getirisi erkeklerden daha yüksektir. Cinsiyete göre eğitimin getirileri arasındaki fark eğitim düzeyi yükseldikçe daha belirgin hale gelmektedir. Tablo 4 ilgili çalışma sonuçlarının bir özetini sunmaktadır.

Tablo 4: Cinsiyetlere Göre Farklı Eğitim Düzeylerinin Getirisi

Eğitim Düzeyleri	Kadın	Erkek
Diplomasız	*	0.2951
İlkokul mezunu	0.2874	0.4941
Ortaokul mezunu	1.1601	1.0709
Lise Mezunu	2.3791	1.6329
Üniversite Mezunu	5.0141	3.4411

Not: Her eğitim düzeyindeki getiri okur-yazar olmayanlara göre verilmiştir.

(*) % 15'de istatistiksel olarak anlamsızdır.

Kaynak : (Dayıoğlu ve Kasnakoğlu, 1997: 346-348)

Öksüzler (2008), Dünya Değerler Anketi (World Value Survey) verilerini kullanarak Türkiye'de eğitimin kişisel gelir üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Mincer usulü kazanç eşitliği yöntemini kullanarak yaptığı analize göre alınan eğitim düzeyi yükseldikçe eğitimin getirisi de artmaktadır. Yükseköğretim her iki cinsiyet için de en yüksek getiriyi vermektedir. Fakat aynı eğitim düzeyi ve yaşa sahip erkeklere göre kadınlar eğitim yatırımları sonucunda daha yüksek kazanç elde etmektedir. Çalışmada ayrıca eğitimin sadece kişisel geliri etkilemekle kalmayıp aynı zamanda kişilere daha iyi çalışma koşulları sağladığı, eğitimli kişilerin çocuklarının da daha iyi eğitim aldığı, eğitimli kişilerin sağlık, çevre ve komşulukla ilgili konularda daha rasyonel kararlar aldığı vurgulanmıştır. Bütün bu faktörler eğitimin para ile ifade edilmeyen faydalarıdır ve insanoğlunun yaşam standardını pozitif yönde etkilemektedir (Öksüzler, 2008: 5-6).

3. İç Getiri Oranı Yöntemi

Eğitim yatırımlarının getirisinin hesaplanmasında kullanılan yöntemler kazanç fonksiyonu yöntemi (Mincer yöntemi), net bugünkü değer yöntemi, iç getiri oranı ve fayda maliyet oranıdır. Ancak iç getiri oranı alternatif yöntemler içinde en sık kullanılan yöntemdir. Maliyet ve kazançlara ilişkin detaylı verilere ulaşmadaki karşılaşılan güçlükleri aşmak için kısa yol yöntemi de kullanılmasına rağmen iç getiri oranı yöntemi daha güvenilir sonuçlar vermektedir (Küçük, 2005: 75).

İç getiri oranı yöntemine göre ileri sürülen yaklaşımlar kişisel gelir dağılımı kuramı çerçevesinde ülke bazında, ülkelerarası gelişmişlik ve bölgesel gelişmişlik düzeylerine göre ilk, orta ve yükseköğretimin getirilerinin hesaplanmasına ilişkin modelleri ve uygulamalı çalışmaları içermektedir (Tunç, 1998: 86).

Eğitimin iç getiri oranı, kişinin eğitim için yaptığı yatırımın kârlılık ömrü süresince sağlayacağı parasal getirilerin bugünkü değerini, yatırım tutarının bugünkü değerine eşitleyen iskonto oranı olarak tanımlanmaktadır (Küçük, 2005: 69). Eğitimin bireye sağladığı özel getiri oranı ayrıca, eğitim almanın kişiye özel, gerçek ve fırsat maliyetlerinin indirgenmiş şimdiki değeriyle; eğitim almış kişinin, vergisi düşüldükten sonra eline geçen kazancın indirgenmiş şimdiki değerinin birbirine eşit olması durumunu gerçekleştiren iç getiri oranı olarak da ifade edilmektedir (Tansel, 1999: 455).

Beşeri sermaye teorisine göre, bireyler yatırım kararı verirken, eğitimin beklenen değeri ile maliyetlerini karşılaştırırlar. Ancak bu karşılaştırma basit bir biçimde maliyetleri bir sütuna, getirileri başka bir sütuna yazarak olmaz. Bunun nedeni, eğitime yönelik harcamaların ve eğitimden elde edilen kazancın farklı zamanlarda meydana gelmesidir. Eğitim yatırımlarının maliyeti hemen ödenmekte, ancak getirisi gelecek dönemlerde elde edilmektedir. Dolayısıyla fayda ve maliyeti karşılaştırırken gelecekte yapılacak maliyet ve getirileri bugünkü değere indirgemek gerekmektedir (Gündoğan ve Biçerli, 2004: 116).

Beşeri sermayenin kişisel gelir dağılımı üzerine etkilerinin belirlenmesi açısından iç getiri oranının hesaplanmasına ilişkin Psacharopoulos tarafından geliştirilen analiz oldukça sık kullanılmaktadır. Eğitimin doğrudan maliyeti, bireyin okurken yapmak zorunda olduğu harcamalar (kitap, kırtasiye, ulaşım, yurt ücreti ya da ev kirası gibi harcamaları) ve eğitim ücretlerini (harçlar vb.) içermektedir. Eğitimin fırsat maliyeti de denilen dolaylı maliyeti (vazgeçilen kazançlar, alternatif maliyet) ise, öğrencinin öğrenim gördüğü süre boyunca çalışmış olsa idi elde edeceği kazancı ifade etmektedir. Eğitimin özel maliyeti işte bu doğrudan maliyet ve fırsat maliyetinin toplamına eşittir. Öğrenim süresinin 4 yıl olacağı ve üniversite mezunu bir kişinin 36 hizmet yılı çalışacağı varsayımı altında[*] yükseköğretime yatırımın özel getirisi aşağıdaki eşitlik yardımıyla hesaplanabilmektedir (Psacharopoulos, 1995: 2-3) :

$$\sum_{t=1}^{36} \frac{(W_u - W_s)_t}{(1+r)^t} = \sum_{t=1}^{4} (W_s + C_u)_t (1+r)^t$$

$(W_u - W_s)$: Üniversite mezunu (u) ile ortaöğretim mezunu (s, kontrol grup) arasındaki üniversite eğitiminden kaynaklanan kazanç farkı[**]

C_u : Üniversite eğitiminin doğrudan maliyeti[***]

W_s : Öğrencinin vazgeçtiği kazanç ya da fırsat maliyeti[****]

r : iç getiri oranıdır.

Çalışmanın analiz kısmında yapılacak tüm hesaplamalar yukarıdaki eşitlik aracılığıyla gerçekleştirilecektir.

[*] Türkiye'de emeklilik yaşı kadınlarda 58, erkeklerde 60'dır. Hesaplamalarda kolaylık sağlanması açısından emeklilik yaşı ortalama 59 olarak alınmıştır. Üniversiteden mezun olan bir kişinin 23 yaşında çalışmaya başladığı ve 59 yaşında emekliye ayrıldığı varsayımından hareketle kişi ortalama olarak 36 hizmet yılı çalışmış olacaktır.

[**] İki eğitim kademesi arasındaki kazanç farkı bireyin çalışma yaşamı boyunca sabit varsayılmıştır. Ayrıca çalışanların maaşları dışında elde ettikleri bütün diğer kazançlar (kâr, rant, kira, faiz) üniversite eğitimine atfedilmektedir.

[***] Eğitimin doğrudan maliyetleri her yıl için 9 ay üzerinden hesaplanmıştır. Sadece barınma maliyeti 12 ay üzerinden hesaplanmıştır.

[****] Lise mezunlarının maaşları, üniversite eğitiminin süresi olan 4 yıl boyunca, üniversite eğitiminin fırsat maliyeti olarak kabul edilmektedir.

4. Analiz

Bu çalışma Eskişehir Anadolu Üniversitesinin sosyal bilimler alanında lisans düzeyinde örgün eğitim veren fakültelerinden (edebiyat fakültesi, eğitim fakültesi, hukuk fakültesi, iletişim bilimleri fakültesi ile iktisadi ve idari bilimler fakültesi) mezun olan öğrencilerin üniversite eğitimi için yaptıkları yatırımın bireysel getiri oranının hesaplanmasını amaçlamaktadır. Bu doğrultuda üniversite eğitimine yönelik olarak yapılan yatırımlarından en kârlı çıkan cinsiyet araştırılmıştır. 1999-2009 yıllarını kapsayan 11 yıllık dönem içinde mezun olan 342 mezun cinsiyetlerini, fakültelerini, çalıştıkları sektörü ve aylık net kazançlarını belirterek ankete yanıt vermiştir. Ankete katılanların yüzde 54.7'si erkek, yüzde 45.3'ü ise kadındır. Tablo 5'te cinsiyete göre mezunların aylık net gelirlerine ilişkin bazı betimleyici istatistikler yer almaktadır.

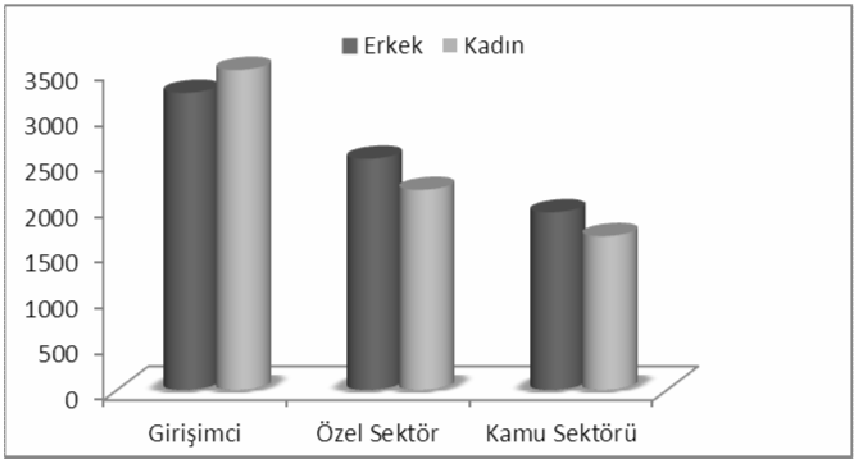
Tablo 5: Cinsiyete Göre Mezunların Aylık Net Gelirlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Kadın	Erkek
Ortalama	2.025	2.346
Standart sapma	2.435	1.380
Değişim Katsayısı	1,20	0,59
Maksimum	30.000	10.000
Minimum	500	550

Cinsiyete göre mezunların kazançlarına bakılacak olursa, kadınların ortalama aylık net geliri 2.025 TL, erkeklerinki ise 2.346 TL'dir. Türkiye genelinde olduğu gibi Anadolu Üniversitesi mezunlarında da ortalama olarak erkeklerin kadınlardan daha yüksek kazanç elde ettiği ortaya çıkmaktadır. Maksimum değerlere göz atıldığında kadınların en çok 30.000 TL, erkeklerin 10.000 TL kazandığı tespit edilmiştir. Minimum aylık net gelir ise kadınlarda 500, erkeklerde 550 TL'dir.

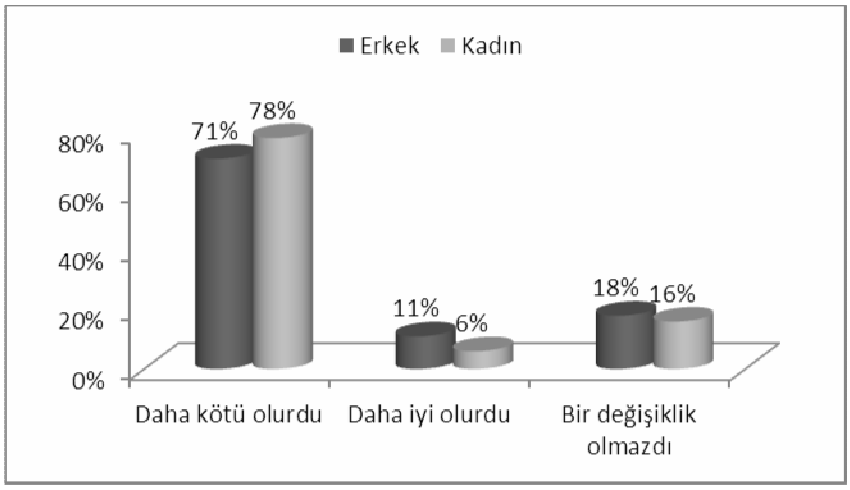
İstihdam olunan sektörlere göre kadın ve erkeklerin ortalama net gelirlerine ilişkin veriler Grafik 1'de yer almaktadır. Grafikten görüldüğü gibi her iki cinsiyet için girişimcilik ortalama olarak en yüksek getiriyi vermektedir. Girişimci kadınlar aylık ortalama 3.500 TL, erkekler ise 3.250 TL kazanç elde etmektedir. Özel sektör ve kamu sektöründe ise erkekler kadınlardan çok kazanmaktadır. Özel sektörde ortalama aylık gelir erkeklerde 2.527 TL, kadınlarda 2.188 TL'dir. Son olarak kamu sektörü incelendiğinde erkekler 1.943 TL, kadınlarsa 1.682 TL gelir elde etmektedir.

Grafik 1: Cinsiyet ve Sektöre Göre Mezunların Aylık Ortalama Net Gelirleri (TL)

Mezunlara yönetilen ankette yer alan "Eğer üniversite eğitimi almamış olsaydınız sizce yaşam standardınız nasıl olurdu?" sorusuna verilen yanıtlar Grafik 2'de yer almaktadır. Buna göre, her iki cinsiyet için de üniversite eğitimi almamış olsaydım yaşam standardım daha kötü olurdu diyenlerin oranı en fazladır. Kadınlar ile erkekler karşılaştırıldığında ise üniversite eğitimi aldıkları için kadınların (%78) erkeklerden (%71) biraz daha fazla memnun olduğu görülmektedir.

Grafik 2: Cinsiyetlerine Göre Mezunların Üniversite Eğitimi ve Yaşam Standardı Arasındaki İlişkiye Ait Görüşleri (%)

Eğitim ve cinsiyet durumuna göre ortalama yıllık brüt kazanç ile ilgili veriler Tablo 5'te yer almaktadır. Tablo 5'in oluşturulmasında TÜİK'in Kazanç Yapısı–Yıllık Brüt Kazanç ve Bileşenleri verilerine temel oluşturan TÜİK 2006 Kazanç Yapısı Anketi kullanılmıştır. 2006 itibariyle Türkiye genelinde lise mezunlarının ortalama yıllık brüt kazancı 11.802 TL., erkek lise mezunlarının ortalama yıllık brüt kazancı 12.040 TL. ve kadın lise mezunlarının ortalama yıllık brüt kazancı 11.182 TL. iken yüksekokul ve üstü mezunlarının ortalama yıllık brüt kazancı 27.310 TL., erkek yüksekokul ve üstü mezunlarının ortalama yıllık brüt kazancı 29.258 TL. ve kadın yüksekokul ve üstü mezunlarının ortalama yıllık brüt kazancı 23.899 TL.'dir.

Tablo 6: Eğitim ve Cinsiyet Durumuna Göre

Ortalama Yıllık Brüt Kazanç (TL.)

		Cinsiyet		
		Toplam	**Erkek**	**Kadın**
Eğitim Durumu	**Lise**	11.802	12.040	11.182
	Yüksekokul ve Üstü	27.310	29.258	23.899

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2006 Kazanç Yapısı Anket Sonuçları.

Tablo 6'daki değerler kullanılarak Eylül 2009 itibariyle eğitim ve cinsiyet durumuna göre ortalama yıllık net kazançlar elde edilmiş ve Tablo 7'de sunulmuştur. Eylül 2009 itibariyle ortalama yıllık net kazançların elde edilebilmesi için öncelikle 2006 itibariyle belirtilen parasal değerler, 2009 Eylül tarihine revize edilmiştir. Bu revize işlemi için, geçerli dönemdeki (Aralık 2006 – Eylül 2009) Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) dikkate alınmış ve düzeltme katsayısı %21,9 olarak belirlenmiştir. Paranın zaman değerinde yapılan değişiklik sonrasında, ikinci adım olarak brüt kazançlar, net kazançlara çevrilmiştir. Bu işlem için ise 2009 yılı gelir vergisi oranları kullanılmıştır[*]

(http://www.vergiportali.com/Content.aspx?Type=BulletinD&Id=2237).

Tablo 7: Paranın Zaman Değerine Göre Düzeltilmiş Eğitim ve Cinsiyet Durumuna Göre Ortalama Yıllık Net Kazanç (TL.)

		Cinsiyet		
		Toplam	**Erkek**	**Kadın**
Eğitim Durumu	**Lise**	11.949	12.181	11.345
	Yüksekokul ve Üstü	26.282	28.016	23.247

Doğrudan bireysel maliyet (barınma, ulaştırma, kitap, kırtasiye ve haberleşme) kalemlerine ilişkin veriler, "Anadolu Üniversitesinin Eskişehir'e Etkileri ve Şehrin Üniversiteyi Algılayışı" isimli kitaptan elde edilmiştir. Bu çalışmaya göre Anadolu Üniversitesi öğrencilerinin %21'i Anadolu Üniversitesinde öğrenim hayatına başlamadan önce de Eskişehir'de ikamet etmekte; %75,5'i Eskişehir dışından yalnız gelerek ve %3,5'i de aileleriyle birlikte gelerek Eskişehir'de ikamet etmeye başlamaktadır. Bu farklı üç gruba mensup öğrencilerin bireysel doğrudan maliyetlerinin değişiklik göstereceği düşünüldüğünden böyle bir ayrım yapılmıştır. Bu üç gruptaki öğrencilerin 2006–2007 eğitim öğretim yılı itibariyle geçerli kişi başı ortalama aylık maliyetleri Tablo 8'de verilmiştir.

[*] 2009 yılı Gelir vergisi oranları, 8.700 TL.'ye kadar olan gelirler için %15; 22.000 TL.'nin 8.700-TL.'si için 1.305 TL. ve fazlası için %20; 50.000 TL.'nin 22.000 TL.'si için 3.965 TL. ve fazlası için %27 olarak belirlenmiş ve Resmi Gazete'de ilan edilmiştir.

Tablo 8: 2006–2007 Eğitim Öğretim Yılı (Eylül 2007) İtibariyle Geçerli Doğrudan Bireysel Maliyetler (TL)

	Eskişehirli Öğrencilerin Kişi Başı Ortalama Aylık Harcamaları	Eskişehir Dışından Yalnız Gelen Öğrencilerin Kişi Başı Ortalama Aylık Harcamaları	Eskişehir Dışından Aileleriyle Birlikte Gelen Öğrencilerin Kişi Başı Ortalama Aylık Harcamaları	Kişi Başı Ağırlıklı Ortalama Aylık Maliyet	Geçerli Ay	Kişi Başı Ağırlıklı Ortalama Yıllık Maliyet
Barınma	0	212	402	174	12	2.093
Ulaştırma	60	46	53	49	9	443
Kitap ve Kırtasiye	75	54	61	59	9	528
Haberleşme	36	34	38	35	9	313
TOPLAM						**3.376**

Kaynak: (Taşçı vd., 2008: 59.)

Tablo 8'de yer alan değerler 2006–2007 eğitim öğretim yılı için geçerlidir. Eylül 2007 itibariyle ilgili tabloda verilen parasal değerlerin Eylül 2009 tarihine revize edilebilmesi amacıyla bu iki tarih arasındaki TÜFE dikkate alınmış ve düzeltme katsayısı %17 olarak belirlenmiştir. Paranın zaman değeriyle ilgili yapılan düzeltmeden sonra revize edilmiş maliyetler Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: 2008-2009 Eğitim Öğretim Yılı (Eylül 2009) İtibariyle Geçerli Doğrudan Bireysel Maliyetler (TL) (Revize Edilmiş)

	Eskişehirli Öğrencilerin Kişi Başı Ortalama Aylık Harcamaları	Eskişehir Dışından Yalnız Gelen Öğrencilerin Kişi Başı Ortalama Aylık Harcamaları	Eskişehir Dışından Aileleriyle Birlikte Gelen Öğrencilerin Kişi Başı Ortalama Aylık Harcamaları	Kişi Başı Ağırlıklı Ortalama Aylık Maliyet	Geçerli Ay	Kişi Başı Ağırlıklı Ortalama Yıllık Maliyet
Barınma	0	248	470	204	12	2.449
Ulaştırma	70	54	62	58	9	518
Kitap ve Kırtasiye	88	63	71	69	9	617
Haberleşme	43	40	44	41	9	366
TOPLAM						**3.950**

Doğrudan bireysel maliyetlerin son kalemi ise yükseköğretim kurumlarında cari hizmet maliyetlerine öğrenci katkısı olarak alınan katkı payı ödemeleridir. 2008–2009 eğitim öğretim yılına ilişkin cari hizmet maliyetlerine öğrenci katkısı olarak alınan katkı payı ortalama olarak 273 liradır[*] (http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2008/09/20080918-2-1.xls).

Tablo 10: Yıllık ve 4 Yıllık Doğrudan Bireysel Maliyetler (TL)

	Yıllık Bireysel Maliyet	x 4	4 Yıllık Bireysel Maliyet
Barınma, Ulaştırma, Kitap, Kırtasiye ve Haberleşme Maliyeti	3.950	x 4	15.800
Öğrenci Katkı Payı	273	x 4	1.092
Toplam	4.223	x 4	16.892

Yükseköğrenim maliyetlerinin ikinci grubunu oluşturan fırsat maliyeti ise öğrencinin, üniversite öğrenimi boyunca vazgeçtiği 4 yıllık toplam lise mezunu kazancıdır. Buradan hareketle Tablo 6'daki değerler kullanılarak elde edilen Eylül 2009 itibariyle yükseköğrenimin fırsat maliyeti erkekler için 48.724 TL. ve kadınlar için 45.380 TL.'dir.

Tablo 11: Yükseköğrenimin Fırsat Maliyeti

	Cinsiyet		
	Genel	Erkek	Kadın
Yıllık Fırsat Maliyeti (TL.)	11.949	12.181	11.345
Dört Yıllık Fırsat Maliyeti (TL.)	47.796	48.724	45.380

Yükseköğrenim hayatı boyunca oluşan doğrudan bireysel maliyetler ile yükseköğrenimin fırsat maliyetinin toplanması sonucunda bir yatırım olarak değerlendirilen yükseköğrenimin net bugünkü yatırım değeri bulunabilir. Yükseköğrenimin toplam net bugünkü yatırım değeri, cinsiyet değişkenine bağlı olarak incelenirse; yatırım tutarı erkek mezunlar için 65.619 TL. ve kadın mezunlar için 62.275 TL. olarak hesaplanmaktadır. Cinsiyete göre yatırım tutarındaki farklılık, erkeklere ve kadınlara ilişkin fırsat maliyetlerindeki 3.344 TL.'lik farktan kaynaklanmaktadır.

[*] İİBF ve Hukuk Fakültesinde 290 TL, İletişim, Eğitim ve Edebiyat Fakültelerinde ise 263 TL'dir.

Tablo 12: Cinsiyete Göre Yükseköğrenimin Toplam Net Yatırım Harcamalarının Bugünkü Değeri* (TL.)

	Toplam	Erkek	Kadın
4 Yıllık Toplam Doğrudan Bireysel Maliyet	16.895	16.895	16.895
Yükseköğrenim Fırsat Maliyeti	47.796	48.724	45.380
Toplam Maliyet	64.691	65.619	62.275

* Bugünkü değer, çalışmanın analizinin yapıldığı tarih olan Eylül 2009'dur.

Anadolu Üniversitesi mezunlarının cinsiyet durumlarına göre elde ettikleri ortalama aylık ve ortalama yıllık net kazançlar Tablo 13'de verilmiştir.

Tablo 13: Mezunların Cinsiyete Göre Elde Edilen Ortalama Aylık ve Ortalama Yıllık Net Kazanç (TL)

	Toplam	Erkek	Kadın
Ortalama Aylık Net Kazanç	2.194	2.346	2.025
Ortalama Yıllık Net Kazanç	26.328	28.152	24.300

Cinsiyetlere göre yükseköğretimin doğrudan ve dolaylı maliyetleri (fırsat maliyeti) ile ömür boyu net kazançlar belirlendikten sonra artık toplumsal cinsiyetler açısından yükseköğretimin getirisinin hesaplanması aşamasına geçilebilir. Tablo 14 ömür boyu sabit kazanç varsayımından hareketle hesaplanan cinsiyete göre yükseköğrenimin iç getiri oranlarını vermektedir.

Tablo 14: Toplumsal Cinsiyete Göre Yükseköğretime Yatırımın İç Getiri Oranı (%)

Cinsiyet	İç Getiri Oranı
Erkek	24,33
Kadın	20,78

Tabloda da belirtildiği gibi yükseköğretimin getirisi erkeklerde %24,33; kadınlarda %20,78'dir. Bu anlamda yükseköğretime yaptıkları yatırımdan erkekler kadınlara göre daha kârlı çıkmaktadır. Erkek ve kadının yükseköğretimden elde ettiği getiri arasındaki nispeten büyük fark ülkemiz işgücü piyasasının kadına yönelik tutum ve davranışını da yansıtmaktadır. Bu noktada toplumsal cinsiyete göre yükseköğretimin getirisini sektörler açısından karşılaştırmak da mümkündür. Tablo 15 toplumsal cinsiyet ve sektörlere göre yükseköğretimin getirisini göstermektedir.

Tablo 15: Toplumsal Cinsiyet ve Sektörlere Göre Yükseköğretime Yatırımın İç Getiri Oranı (%)

Sektörler	Erkek	Kadın
Girişimci	40.87	49.23
Kamu Sektörü	16.91	14.07
Özel Sektör	27.64	23.93

Tablodan da görüldüğü üzere girişimcilikle uğraşan kadın mezunlar yükseköğretimden en yüksek getiriyi elde etmiştir. Olaya sektörel olarak bakılacak olunursa, girişimcilik her iki cinsiyet için de en yüksek getiriyi sağlamaktadır. Bunu sırasıyla özel sektör ve son olarak kamu sektörü izlemektedir. Erkeklerde gerek kamu sektörü olsun gerekse özel sektör, yükseköğretimin getirisi kadınlardan yüksektir.

5. Sonuç

Eğitime yatırımın toplumsal ve özel getirilerinin çeşitli eğitim düzeyleri, program türleri ve toplumsal cinsiyet bakımından hesaplanması, eğitim politikalarının ve reformların geliştirilmesinde izlenecek politika sorunlarına yanıt aramada önem taşımaktadır (Tansel, 1999: 1). Yapılan pek çok ampirik çalışmaya göre, hem kadın hem de erkekler için eğitim düzeyi yükseldikçe eğitimden elde edilen özel getiri de artmaktadır. Yine pek çok çalışmaya göre eğitimin özel getirisinin en yüksek olduğu eğitim düzeyi yükseköğretimdir (Öksüzler, 2008: 1). Ayrıca yükseköğretim kademesinde kadın ve erkeklerin kazançları arasındaki fark en aza inmektedir. Ancak yine de kadın eğitiminin özel getirisi üniversite düzeyinde erkeklerinkinden düşük düzeyde kalmaktadır. Bu çalışma bulgularına göre de yükseköğretimin getirisi erkeklerde % 24,33, kadınlarda % 20,78'dir.

Burada özellikle vurgulamak gerekir ki, kadın eğitimi makro düzeyde ulusal ekonomi, mikro düzeyde aileler için son derece önemlidir. Zira olaya sadece parasal getiri hesabı olarak bakmak eksik değerlendirmeler yapılabilmesine neden olabilir. Bu nedenle yalnızca kadın eğitiminin özel parasal getirisi değil, eğitimin piyasa dışı, para ile ifade edilmeyen ancak bir ülkenin sahip olduğu beşeri sermaye birikimine katkı olarak ifade edilebilecek getirilerini de unutmamak gerekir.

Çocuk gelişimi alanında yapılan birçok çalışma sonucu, annelerin artan okullaşmasının babalarınkine oranla çocuğun yetişme kalitesinde daha büyük rol oynadığını göstermiştir. Örneğin; doğum sonuçları (doğum ağırlığı gibi), çocuğun hayatta kalma, iyi beslenme, okula daha erken yaşta giriş, yaşa göre düzeltilmiş artan okullaşma ve yetişkinliğe eriştiklerinde daha fazla eğitim süresi gibi göstergeler pozitif yönde gelişmektedir (Schultz, 2002: 212). Annenin eğitim düzeyinin artmasının, çocuklarının sağlığı, eğitimi ve yetişkinliklerinde verimlilikleri üzerindeki etkilerinin, anneyle aynı eğitim düzeyine sahip babalardan daha fazla olduğu da ampirik olarak kanıtlanmıştır (Duryea et al, 2007: 4). Bu nedenle her düzeydeki kadın eğitimi özendirilmeli, kadınların işgücü piyasasında karşılaştıkları zorluklar konusunda gerekli önlemler alınmalı ve kadınların işgücü piyasasına artan oranda katılımı desteklenmelidir. Ülke nüfusunun yarısını oluşturan ve ülke ekonomisinin kalkınmasında eğitildikleri ve istihdam olanağı buldukları taktirde çok önemli katkıları olacak kadınlara gerekli önem verilmelidir. Bu anlamda işgücü piyasasındaki eşitliği sağlamak ve kadınların

daha iyi eğitim almalarını özendirmek amacıyla kadın ve erkekler arasındaki eğitimden kaynaklanan getiri farkı ortadan kaldırılmalıdır.

Kaynakça

Akalın, Güneri (1980) **Yüksek Öğretim Karma Malına Maliyet-Fayda Analizinin Uygulanması**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 444. Ankara.

Çalışkan, Şadan (2007) "Eğitimin Getirisi (Uşak İli Örneği)", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 12, Sayı: 2, s. 235- 252.

Dayıoğlu, Meltem. ve Kasnakoğlu, Zehra (1997) "Kentsel Kesimde Kadın ve Erkeklerin İşgücüne Katılımları ve Kazanç Farklılıkları", **METU Studies in Development,** 24(3), 329-61.

Duryea, Suzanne [et al] (2007) "The Educational Gender Gap in Latin America and Caribbean", **Inter-American Development Bank Research Department Working Paper Series,** no: 600.

Gündoğan, Naci- Kemal Biçerli (2004) **Çalışma Ekonomisi,** Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1461, Eylül.

Han, Ergül-Ayten Ayşen Kaya (2006) **Kalkınma Ekonomisi, Teori ve Politika,** Nobel Yayınevi, 5. bs, Ekim, Ankara.

Küçük, Gülten (2005) **Eğitim Yatırımlarının Bireysel ve Sosyal Getirisi: Türkiye'de Çalışan Kadınlar Örneğinde Bir Araştırma,** Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Mendolicchio, Concetta (2005) "Gender and Private Returns to Education: a Cross-European Anaysis", **UCL Discussion Paper,** 2005-56.

Ono, Hiroshi (2001) "On the Adjusted Rate of Return to Women's University Education: A Preliminary Study of OECD Countries", **EIJS Working Paper** No: 115, February.

Öksüzler, Oktay (2009) "Does Education Pay off in Turkey? An Ordered Logit Approach", **MPRA Paper,** No 14375, April. (Erişim Tarihi: 16.07.2010), (http://mpra.ub.uni-muenchen.de/14375/1/MPRA_paper_14375.pdf)

Psacharopoulos, George (1995) "The Profitability of Investment in Education: Concepts and Methods", **Human Capital Development and Operations Policy HCO Working Papers**, Washington: The World Bank. (Erişim Tarihi: 11.10.2010), ((http://www.c3l.uni-oldenburg.de/cde/econ/readings/psacharo.pdf)

Psacharopoulos, George-Harry Anthony Patrinos (2004) "Returns to Investment in Education: a Further Update", **Education Economics**,12:2, 111- 119.

Savaş, Vural (1986) **Kalkınma Ekonomisi**, 4. Bs. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Schultz, T. P. 2002. "Why Goverment Should Invest More to Educate Girls," World Development, Vol. 30, No:2., pp.207-225.

Şıklar, Emel vd. (2010) **Anadolu Üniversitesinin Sosyal Bilimler Alanında Örgün Eğitim Veren Fakülte Mezunlarının Mevcut İstihdam Durumunun ve Eğitim Yatırımlarının Getirisinin Araştırılması,** Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, Proje No: BAP-090616, Ağustos 2010, Eskişehir.

Tansel, Aysit (1999) "Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerde Eğitimin Getirisi", **ODTÜ Gelişme Dergisi,** Cilt: 26, Sayı: 3-4, 453-472.

Tansel, Aysit (2004) "Public-Privet Employment Choice, Wage Differantials and Gender in Turkey", **IZA Discussion Paper** No. 1262, August.

Taş, Umut- Füsun Yenilmez (2008) "Türkiye'de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı", **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Haziran 2008, 9 (1), Eskişehir.

Taşçı, Deniz vd. (2008) **Anadolu Üniversitesinin Eskişehir'e Etkileri ve Şehrin Üniversiteyi Algılayışı,** Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Todaro, Michael P.- Stephen C. Smith (2009) "**Economic Development",** Addison-Wesley, 10th ed.

Tunç, Mehtap (1998) "Kalkınmada İnsan Sermayesi: "İç Getiri Oranı Yaklaşımı ve Türkiye Uygulaması", **DEÜ İİBF Dergisi,** 13(1), 83-106.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), **2006 Kazanç Yapısı Anket Sonuçları**.

Weale, Martin (1993). "A Critical Evaluation of Rate of Return Analysis." **The Economic Journal** 103: 729-737.

http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2008/09/20080918-2-1.xls (Erişim Tarihi: 09.06.2010).

http://www.vergiportali.com/Content.aspx?Type=BulletinD&Id=2237 (Erişim Tarihi: 11.06.2010).